

פרק שישי

ר' עובדיה מברטנורא

ו א ואלו דברים בפסח
דוחין את השבת. פסח דוחה
את השבת, דנאמר מועדו
בפסח (במדבר ט') ויעשו בני
ישראל את הפסח במועדו,
ונאמר מועדו בתמיד (שם כח)
תשמרו להקריב לי במועדו, מה
מועדו האמור בתמיד דוחה את
השבת שנאמר (שם) על עלות
התמיד, אף מועדו האמור
בפסח דוחה את השבת:
שחיטתו וזריקת דמו. א"א
לעשותן בלילה דכתיב (ויקרא ז')
ביום צוותו להקריב, ביום ולא
בלילה: מוחיו. קינוח, כמו אכלה ומחתה פיה (משלי ל'). מחו קרביו דוחה את השבת, שלא יסריחו:

דיני קרבן פסח בערב פסח שחל בשבת

משנה א

אלו דברים בפסח - בקרבן פסח שדוחין את
השבת אם חל ערב פסח בשבת⁷⁷: שחיטתו,
וזריקת דמו כיוון שזמנן של שתי עבודות אלו קבוע
לארבעה עשר בניסן, ואי אפשר לדחותן, ומוחיו -
ניקוי קרביו - בני המעיים, שאם יניח עבודה זו עד
לערב, יסריחו המעיים⁷⁸, והקטר חלביו על גבי
המזבח, שחביבה מצווה בשעתה⁷⁹.

ביאורים והרחבות

77. בגמרא (סו, א) מובא: תנו רבנן: הלכה זו נתעלמה מבני בתירא, פעם אחת חל ארבעה
עשר להיות בשבת, שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו. אמרו: כלום יש אדם
שיודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו? אמרו להם: אדם אחד יש שעלה מבבל, והלל
הבבלי שמו, ששימש שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון, ויודע אם פסח דוחה את השבת אם
לאו. שלחו וקראו לו, אמרו לו: כלום אתה יודע אם הפסח דוחה את השבת אם לאו? אמר
להם: וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת, והלא הרבה יותר ממאתים פסחים יש
לנו בשנה שדוחין את השבת. אמרו לו מנין לך? אמר להם נאמר "מועדו" בפסח, ונאמר
"מועדו" בתמיד, מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת, אף מועדו האמור בפסח דוחה
את השבת. ועוד קל וחומר הוא, ומה תמיד שאין ענוש כרת דוחה את השבת, פסח שענוש
כרת אינו דין שדוחה את השבת. מיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם, והיה דורש כל
היום כולו בהלכות הפסח. התחיל מקנטרן בדברים, אמר להן: מי גרם לכם שאעלה מבבל
ואהיה נשיא עליכם, עצלות שהיתה בכם, שלא שמשתם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון.
אמרו לו: רבי, שכח ולא הביא סכין מערב שבת מהו? אמר להן: הלכה זו שמעתי ושכחתי.
אלא הנח להן לישראל אם אין נביאים הן בני נביאים הן. למחר, מי שפסחו טלה - תוחבו
בצמרו, מי שפסחו גדי - תוחבו בין קרניו. ראה מעשה ונזכר הלכה, ואמר: כך מקובלני מפי
שמעיה ואבטליון.

78. בגמרא (סו, א) למדין בשם רב הונא שמיחוי קרביו הוא ניקוב המעיים בסכין, על מנת
להוציא את הפךש (הצואה שבתוכם) קודם שתחשך כדי שלא יסריחו. רב חייה בר רב אמר:
הוצאת הלכלוך שבמעיים על ידי דחיקת הסכין (מבלי לנקב את המעיים). המקור ש"מיחוי"
פירושו הוצאת דבר מאוס, מובא בישיעה (ה, יז): "וְהִקְרַבְתָּ מִחִים גְּרָיִם יֹאכְלֵוּ" ומתרגם רב
יוסף: ונכסיהן דרשעיא צדיקיא יחסנון (נכסיהם של הרשעים יצאו מהם, והצדיקים יירשו אותם).

79. בגמרא (סו, ב) למדין מכך שהקטר החלבים של קרבן פסח דוחה את השבת, אף על פי
שהוא כשר כל הלילה, אמר רבי שמעון: בא וראה כמה חביבה מצווה בשעתה, שהרי הקטר
חלבים ואברים ופדרים כשרים כל הלילה, ואין ממתנינים להם עד שתחשך.

ר' עובדיה מברטנורא

צלייתו והדחת קרביו אין דוחין. דאפשר משתחשך: הרכבתו. על כתפו להביאו דרך הה"ר לעזרה. אע"פ שאין בו אלא איסור שבות, שהחי נושא את עצמו, אין דוחה, דהו"ל למעבדה מאתמול. וכן הבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו של קרבן פסח להסיר מומו, אע"פ שאין בו אלא איסור שבות, שחזקה בשיניו או בידו, אינן דוחים. והא דתנן בשלהי עירובין חותכין יבלת במקדש, ההיא ביבשה דמפרך פרכה, ומתניתין דהכא בלחה. ואע"פ דכשחזקה בשיניו או בידו כלאחר יד הוא, אפילו הכי אסור בלחה דהוה ליה למעבדה מאתמול: ר"א אומר דוחין. דסבר מכשירי מצוה דוחים את השבת, במסכת שבת: **ב שחיטה שהיא**. אסורה בחולין בשבת משום איסור מלאכה גמורה, אעפ"כ דוחה את השבת בפסח: **אלו שהם משום שבות לא ידחו**. בתמיה: יום טוב יוכיח. שהתירו בו שחיטה ובישול שהוא אב מלאכה ומותרין להדיוט, ואסרו בהמה מחוץ לתחום.

אָבֵל צְלִיתוֹ, וְהִדְחָת - רחיצת קַרְבָּיו - בני המעיים משיירי הפרש, שגם אם יניחם עד הערב אין חשש סרחון - **אֵינָן דּוֹחִין אֶת הַשֶּׁבֶת** כיוון שאפשר לעשותן במוצאי שבת.

וכן הדין בהכנות שונות שאיסורן מדרבנן: **הַרְפָּתוֹ** של השה על כתפו להביאו לעזרה, **וְהִבְאָתוֹ** של השה **מִחוּץ לְתַחוּם** שבת, **וְחִתִּיכַת יַבְלָתוֹ** הפוסלת מלהקריבו למזבח, שנחשבת למום בקרבן⁸⁰ - **אֵין דּוֹחִין אֶת הַשֶּׁבֶת**.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: כל המכשירין הללו: הרכבתו, הבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו - **דּוֹחִין** את השבת, שסובר - אף מכשירי מצווה דוחים את השבת:

משנה ב

אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וְהֵלֵא דֵין הוּא - קל וחומר שהרכבתו, הבאתו וחתיכת יבלתו שנזכרו לעיל דוחים את השבת, **מָה אִם שְׁחִיטָה שְׁהִיא מְשוּם** אב **מְלָאכָה** ואסורה בשבת מהתורה **דּוֹחָה אֶת הַשֶּׁבֶת** בשחיטת קרבן פסח, פעולות **אֵלוֹ -** הרכבתו הבאתו וחתיכת יבלתו **שֶׁהֵן מְשוּם -** אסורים בשבת רק משום **שְׁבוּת, לֹא יִדְחוּ אֶת הַשֶּׁבֶת** בשביל קרבן פסח!?

אָמַר לֹו רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לרבי אליעזר: **יּוֹם טוֹב יוֹכִיחַ** לסתור את הקל וחומר שאמרת, **שְׁהִתִּירוּ בֹו**

מְשוּם מְלָאכָה כגון בישול ואפיה, **וְאֶסְרוּ בֹו דְבָרִים מְשוּם שְׁבוּת** כגון להביא בהמה מחוץ לתחום.

ביאורים והרחבות

80. בגמרא (שם) מביאים סתירה מהמשנה בעירובין המתירה לחתוך יבלת במקדש בשבת, כדגרסינן: **חותכין יבלת במקדש** אבל לא במדינה, ואם בכלי כאן וכאן אסור! ותרצו: רבי אלעזר ורבי יוסי בר חנינא. חד אמר: אידי ואידי (המשנה בפסחים שאוסרת לחתוך, והמשנה בעירובין שמתירה לחתוך, מדובר שחותך) ביד, הא (שאסור) בלחה, הא שמותר ביבשה (שנפרכת מעצמה). וחד אמר: אידי ואידי בלחה, ולא קשיא, הא (שמותר) ביד (שזה רק איסור שבות ובמקדש התירו), הא (שאסור) בכלי.

ר' עובדיה מברטנורא

בו להביא דבר מחוץ לתחום ולאכלו, הואיל והיה אפשר לו מאתמול, ואע"ג דתחומים מדרבנן: מה ראייה רשות למצוה. אכילת הדיוט רשות הוא, וצורך גבוה מצוה היא, ואם העמידו חכמים איסור שבות שלהן במקום רשות, יעמידוהו אף במקום מצוה. ורבי יהושע סבר כל שמחת יום טוב מצוה היא, ואפילו הכי אינה דוחה שבות: הואה תוכיח שהיא מצוה. בטמא מת שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב הפסח, שאם לא יזה לא יעשה פסחו, ואפילו הכי אינו דוחה דהכי קים ליה לרבי עקיבא דלא דחיא. והואה שבות היא דמיחזי כמאן דמתקן גברא: ועליה אני דן. וגם על ההואה אני חולק ואומר שתדחה ולא יעכבהו מפסח, מק"ו זה בעצמו: א"ל ר' עקיבא או חלוף. או אני אחליף את הדין. דפשיטא ליה דהואה מעכבא וילפינן בק"ו מינה לשחיטה

אמר לו רבי אליעזר לרבי יהושע: מה זה יהושע?! מה ראייה רשות - הכנת אוכל ביום טוב למצוה - קרבן פסח⁸¹?

השיב רבי עקיבא לרבי אליעזר ואמר: הוואה ממי חטאת על טמא מת תוכיח, שהיא משום מצוה להכשיר טמא מת להקריב פסח והיא אסורה משום שבות ואינה דוחה את השבת⁸² - שאין לטהרו כאשר חל ערב פסח בשבת, אף אתה אל תתמה על אלו - על הרכבתו, הבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו של הפסח בשבת, שאף על פי שהן לצורך מצוה - להקרבת הפסח והן אסורים רק משום איסור שבות - מדרבנן, בכל זאת לא ידחו את השבת.

אמר לו רבי אליעזר לרבי עקיבא: ועליה - על הזאה אני דן שיש להתירה אם חל השביעי של הטמא מת להיות בערב פסח שחל להיות בשבת: ומה אם שחיטה שהיא משום אב מלאכה ואסורה מן התורה, דוחה את השבת, הוואה שהיא אסורה משום איסור שבות - מדרבנן, אינו דין שדוחה את השבת!?

אמר לו רבי עקיבא לרבי אליעזר: או חלוף -

נאמר ההפך - מה אם הוואה שהיא אסורה משום שבות, אינה דוחה את השבת, שחיטה שהיא אסורה מלאכה, אינו דין שלא תדחה את השבת וידחה הפסח מלהקרב!?

ביאורים והרחבות

81. בגמרא (סח, ב) למדין את שורש מחלוקתם. רבי יהושע לטעמיה דאמר: שמחת יום טוב נמי מצוה היא, דתניא: רבי אליעזר אומר: אין לו לאדם ביום טוב אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה. רבי יהושע אומר: חלקו, חציו לאכילה ושתיה, וחציו לבית המדרש. ואמר רבי יוחנן: ושניהם מקרא אחד דרשו, כתוב אחד אומר (דברים טז, ח): "עצרת לה' אלהיך", וכתוב אחד אומר (במדבר טז, לה): "עצרת תהיה לכם", רבי אליעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם, ורבי יהושע סבר חלקו חציו לה' וחציו לכם.

82. בגמרא (סט, א) שואלין: מדוע אין הזאה דוחה את השבת, הרי טלטול בלבד הוא, ותדחה את השבת לפחות משום מצוות פסח? והשיבו: אמר רבה: גזירה שמא יטלנה ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים (ואז יעבור על איסור דאורייתא).

ר' עובדיה מברטנורא

[שתעכב]: במועדו. ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו (במדבר ט, ט): **הבא לי מועד לאלו**. שיהא להם זמן קבוע, כמו שקבע לשחיטה, הילכך כיון שלא קבע להם זמן ומצי למעבד מאתמול, לא דחיא, והואה נמי לאו מגופיה דפסח היא ולא כתיב ביה במועדו. והלכה כר"ע: **ג אימתי מביאים עמו חגיגה**. עם הפסח ב"ד בניסן: בזמן שהוא בא בחול ובטהרה. דאע"ג דפסח דחי שבת וטומאה, חגיגה לא דחיא שבת: ובמועט. שהיה פסח מועט לאכילת בני חבורה, ואוכלין החגיגה תחלה כדי שיהיה הפסח גמר שביעתן: כמורובה. שהיתה החבורה מועטת ודי להן בפסח לבדו:

אָמַר לו רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לרבי עקיבא: **עֲקִיבָא! אַם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, אִזִּי עֲקֵרְתָּ מָה שֶׁפְּתוּב בַּתּוֹרָה,** שנאמר (במדבר ט, ב): **"וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ, בֵּין בְּחֹל בֵּין בַּשַּׁבָּת.**

אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא לרבי אליעזר: **רַבִּי, הֲבֵיא לִי רַאִייה שֵׁשׁ מוֹעֲד קְבוּעַ בַּתּוֹרָה לְאֱלֹו -** להרכבתו הבאתו וחתיתכת יבלתו, **בְּמוֹעֵד לְשַׁחֲיטָה** וכיון שאין לעבודות אלו זמן קבוע, אפשר לעשותן מערב שבת ואינן בכלל עשיית הפסח במועדו.

בְּלָל אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: כָּל מְלֹאכָה לְצוֹרֵךְ עֲבוֹדַת הַפֶּסַח שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ מְעַרְב שַׁבָּת ולא עשאה מבעוד יום עד שנכנסה השבת - **אֵינָה דוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת**. אבל **שַׁחֲיטָה, שְׂאֵי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ מְעַרְב שַׁבָּת - דוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת**⁸³:

דין "חגיגת ארבעה עשר" הבאה עם קרבן הפסח

משנה ג

אֵימְתֵי מְבִיא קָרְבַן חֲגִיגָה עִמּוֹ - עם קרבן פסח⁸⁴? **בְּזִמְנֵן שְׁהוּא -** הפסח **בָּא בְּחֹל** ולא בשבת, וכן כשבא **בְּטָהֳרָה** ולא כשהקהל טמא, **וּבְמִעֵט -** כשקרבן הפסח היה מועט ואין בו כדי שביעה לכל החבורה.

וּבְזִמְנֵן שְׁהוּא - קרבן פסח **בָּא בַּשַּׁבָּת -** כשחל ערב פסח בשבת, או כשהפסח בא **בְּמִרְבָּה** ויש בו די בשר לכל החבורה, או **וּבְטָמְאָה -** כשרוב

ביאורים והרחבות

83. בגמרא (סט, ב) למדין אמר רב יהודה אמר רב: הלכה כרבי עקיבא. ותנן נמי גבי מילה כי האי גוונא: כלל אמר רבי עקיבא: כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת, מילה שאי אפשר לעשותה מערב שבת דוחה את השבת, ואמר רב יהודה אמר רב: הלכה כרבי עקיבא. וצריך לומר פעמיים הלכה כרבי עקיבא, גם בפסח וגם במילה, דאי אשמעינן (רק) גבי פסח, התם דהוא מכשירי מצוה לא דחו שבת - משום דלא נכרתו עליה שלש עשרה בריתות, אבל מילה דנכרתו עליה שלש עשרה בריתות אימא לידחי, ואי אשמעינן (רק) מילה, התם הוא דמכשירי מצוה לא דחו שבת דליכא כרת, אבל פסח דאיכא כרת אימא לידחי, צריכא.

84. **פירוש:** נוסף על קרבן פסח היו מקריבים בארבעה עשר בניסן קרבן שלמים, הנקרא "שלמי חגיגה". ואין חגיגה זו מצווה לעצמה, אלא כדי שיהא קרבן פסח נאכל על השובע. וכיוון שאין חגיגה זו חובה אלא רשות, לא תמיד היו מביאים אותה עם קרבן פסח, כמבואר במשנתנו. בגמרא (שם) שאלו: מה הקשר לחגיגה שהתנא מזכיר אותה כאן? והשיבו: תנא הרכבתו והבאתו דלא דחי שבת, וקתני נמי חגיגה דלא דחיא שבת.